

Pobjednici i gubitnici

Tko ima koristi od korupcije na visokom nivou u energetsom sektoru Jugoistočne Europe?

Pregled sadržaja

Predgovor	2
Izvršni sažetak	4
Preporuke	8
Uvod	11
Korupcija	12
Energija	14
Sloboda govora i mediji	18
Bosna: EP BiH i EP HZHB slučaj trgovanja energijom.....	21
Hrvatska: HEP slučaj trgovine energijom.....	25
Hrvatska: Afera INA – MOL	27

Predgovor

Prošle godine, 1. jula, Evropska unija pozdravila je Hrvatsku kao 28. članicu i prvu zemlju koja je završila proces stabilizacije i pridruživanja.

Suočena sa onim što je smatrala "naučenom lekcijom" u priznavanju Bugarske i Rumunije kao punopravnih članica EU prije nego što su se dokazale da mogu da se bore protiv korupcije i organizovanog kriminala na svim nivoima, EU je očekivala da Hrvatska dostavi dokaz svoje podobnosti prije nego što se zaključe pregovori o pristupanju. Unija je željela da Hrvatska uspostavi "uvjerljive evidencije učinaka presuda" u slučajevima korupcije na visokom nivou.

Hrvatska je poslušala - istražuje, ispituje i osuđuje bivšeg premijera Ivu Sanadera za primanje više od 10 miliona eura mita od firmi u oblasti energije u Mađarskoj i Austriji. Slučaj pokazuje da korupcija na visokom nivou ne poznaje granice i zemlje članice EU i zemlje kandidata se podjednako moraju ozbiljno boriti protiv nje.

Proces pristupanja danas je izgrađen na strogim, ali fer uslovljavanjima i naučenim lekcijama iz prethodnih proširenja. Jedna od ključnih lekcija je važnost rješavanja " Prvo osnove". Pozivajući se na načela kriterija iz Kopenhagena istakli smo nekoliko osnova:

Prvo, vladavina prava ostaje srž procesa pristupanja. Novi pristup vladavini prava koji smo pokrenuli u 2011. godini zahtijeva također i kulturnu promjenu. Zahtijeva da u ranoj fazi procesa zemlje osiguraju da imaju administrativne kapacitete, što također mora biti podržano od strane političke volje. To daje zemljama maksimalno vremena da razviju čvrste napretke u implementaciji, ostvarujući reforme koje su duboko ukorijenjene i nepovratne, te osigurava da će građani osjetiti beneficije tokom procesa, a ne samo na kraju.

Vladavina prava je također od velikog ekonomskog značaja u pogledu pravne sigurnosti i povjerenja investitora, posebno u energetsom sektoru i stoga je ključ za ekonomske reforme. Građani trebaju i žele transparentan, efikasan i nepristrasan pravni i regulatorni sistem.

Drugo, mi smo postavili konkretne prijedloge koji će pomoći zemljama Zapadnog Balkana da ojačaju svoje ekonomsko upravljanje. Sve zemlje su pogođene visokom stopom nezaposlenosti. Nezaposleni mladi trebaju akcije, trebaju odluke i radna mjesta, tako da je važno da ove zemlje održe reformske napore da bi podstakle rast.

Potencijalne članice suočavaju se sa značajnim izazovom u oblasti energetske efikasnosti zbog niskog nivoa proizvodnje energije i visokih nivoa potrošnje energije. EU finansirane investicije za mjere štednje energije u javnim zgradama su dovele do trostruke pobjede za okoliš, ekonomiju i zapošljavanje. Ipak, postoji mnogo više da se uradi, uključujući poboljšanja u prijenosu efikasnosti i njegovanje kulture očuvanja.

Treće, mi naglašavamo važnost funkcionisanja institucija koje garantuju demokratiju i osiguravaju veću inkluzivnost demokratskih procesa. Nacionalna zakonodavna tijela imaju ključnu ulogu u osiguravanju transparentne i demokratske implementacije svih politika, uključujući i energetske.

Četvrto, naša strategija se fokusira na poštovanje osnovnih prava. EU promovira slobodu izražavanja u svojim dijalozima sa zemljama proširenja i podržava izvrsnost u istraživačkom novinarstvu, od kojih su neki sadržani u ovom izvještaju. Kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU moraju osigurati da novinari mogu raditi svoj posao bez straha od nasilja i zastrašivanja.

Ovi elementi predstavljaju snažan i otvoren proces evropskih pristupanja, te adresiraju prvo osnove; proces u kojem kandidati i potencijalni kandidati izgrađuju svoj kredibilitet kroz napretke u reformi i implementaciji. Predanost u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala čak i na najvišem nivou, izgradnja efikasnih i transparentnih upravljačkih institucija i politička volja da se podstakne aktivno civilno društvo – sve su to ključni elementi potrebni za napredak na putu ka Evropskoj uniji. Ovo također važi i za energetski sektor. Studije predstavljene u ovom izvještaju pokazuju da su plodovi ulaganja veliki, ali isto tako i iskušenja.

Energetska zajednica je razvila Regionalne energetske strategije u 2012. godini koje predviđaju gotovo 30 milijardi EUR ulaganja u Jugoistočnoj Europi u sljedećih deset godina. Ovo je i prilika i veliki test za osnovne vrijednosti na kojima je utemeljena Evropska unija: demokratija, vladavina prava i poštovanje osnovnih prava. Ove investicije mogu pružiti transformacijski poticaj ekonomijama u regiji i pomoći u izgradnji njihovih kapaciteta da budu konkurentne na evropskom tržištu.

Nedavni događaji u Ukrajini su naglasili važnost energetske sigurnosti Evrope. Reforme potrebne za pristupanje EU su blisko povezane sa razvojem sigurne i održive energetske infrastrukture u državama Jugoistočne Europe. Do lidera i civilnog društva je da izgrade energetski sektor koji ne truje okoliš kroz zagađenja ili vlast kroz korupciju.

Istraživanja profilirana u ovom izvještaju pokazuju da postoje pomaci ka naprijed. Oni predstavljaju dokaz da spremne i posvećene organizacije civilnog društva, državnih tužilaca i novinari pažljivo posmatraju. Evropska unija podržava njihovu trenutnu budnost, što je važan doprinos putu regiona ka EU.

Izvršni sažetak

Energija je već sada jedan od najvećih segmenata ekonomija Jugoistočne Europe (SEE) i imat će i još veći rast ukoliko se ostvare ambiciozni planovi vlada u regionu. Države članice Ugovora o energetske zajednici planiraju energetske investicije od oko 28.8 milijardi EUR na području Zapadnog Balkana u periodu od 2012. godine do 2020. godine. [1] Upravljanje ovim investicijama će biti egzistencijalni izazov za države Jugoistočne Evrope. Njihova ekonomija treba sigurne izvore energije i njihovim građanima je potrebno da ta energija bude čista.

Historijski, projekti ove veličine su često bili obilježeni korupcijom, što je odbijalo renomirane investitore i podizalo troškove. To je također značilo smanjene mogućnosti za održivi razvoj energetike, trošenje sredstava, iskrivljavanje tržišta i preusmjerenje javnog interesa prema privatnim interesima, magnetizirajući donošenja odluka protiv kriterija racionalne održivosti i u korist postojećih interesa.

Izgradnja moderne energetske infrastrukture mora ići ruku pod ruku sa jačanjem vladavine prava. Problem je složen i mito je samo mali dio toga. Neki oblici korupcije su vrlo teško ili skoro nemogući za krivično gonjenje, ili pak ne krše zakone. Zadatak nije toliko u suzbijanju povremene zloupotrebe javne vlasti za privatnu korist, već izgradnja dobro uređenih, pouzdanih i transparentnih vladajućih institucija vezanih vladavinom prava.

Mnogo toga što je poznato o korupciji u energetsom sektoru dolazi iz dva komplementarna izvora. Međunarodna tijela kao što je Sekretarijat Energetske zajednice i Europska komisija (EK) izvještavaju o postavljanju standarda, dok novinari i organizacije civilnog društva (OCD) istražuju pokroviteljstvo i korupciju. Neki od slučajeva koji su bili objavljeni su imali sudski epilog. Za sve uključene, uključujući i tužioce i sudije, nepristrasnost i nezavisnost su bile teško stečene kvalitete.

U borbi protiv korupcije u energetsom sektoru, pojedinci su veoma često, bilo da su novinari, aktivisti nevladinih organizacija, državni tužioc i zviždači unutar sistema, uzimali na sebe usamljeni zadatak da traže pravdu. Oni rade u izazovnom, često neprijateljskom okruženju, ranjivi na službene pritiske ili zastrašivanja i izloženi su vladinom iskorištavanju moći da utiša problematične glasove.

Sažeci slučaja

Studije slučaja u ovom izvještaju su kreirane iz javno dostupnih materijala, a nekoliko tih slučajeva je pod istragom ili je u toku parnični postupak. Oni ne predstavljaju puni obim korupcije u energetsom sektoru u svakoj zemlji, dijelom iz razloga jer veličina problema postane vidljiva tek kada država počne sa ozbiljnom reformom.

Albanija, Studija slučaja 1: Istraga pranja novca

Slučaj Argite Berisha bavi se se kupovinom zemljišta u Albaniji nedugo prije nego što ga je Vlada odabrala kao mjesto energetskog projekta, čime je podigla njegovu vrijednost. Advokat kupca je bila kćerka tadašnjeg premijera Salija Berishe, a administrator lokalnih firmi kupca je bio zet tadašnjeg ministra prometa Lulzima Bashe.

Albanija, Studija slučaja 2: Slučaj hidro koncesija

Albanski televizijski gledaoci su vidjeli snimke skrivenih kamera koje su navodno prikazivale tadašnjeg zamjenika premijera Ilira Metu kako pokušava da korumpira koncesije hidroelektrana, što je izazvalo bijes javnosti. Američki i britanski forenzičari su utvrdili da je snimak autentičan, ali ga je sud odbacio iz proceduralnih razloga i imenovao svoje domaće stručnjake koji su našli da je snimak montiran. Ilir Meta je također bio optužen za uzimanje mita u iznosu od 1 milion EUR, zajedno sa Dritanom Priftijem, za favorizovanje kompanija na tenderu za sirovu naftu. U januaru 2012. godine, Visoki sud u Tirani je oslobodio Metu zbog nedostatka dokaza.

Bosna i Hercegovina, Studija slučaja 1: Slučaj trgovanja (električnom) energijom EPBiH i EPHZHB

EPBiH i EP HZHB su dvije državne elektroprivrede u Federaciji Bosne i Hercegovine - jednim od političkih subjekata koji čine suverenu državu Bosnu i Hercegovinu. Državni organi su u dva navrata, u razmaku više od deset godina, odlučili da trguju suficitom električne energije EP BiH preko trgovaca, što je bilo štetno za državne kompanije i napravilo značajan profit za uključene privatne trgovinske kompanije.

Hrvatska, Studija slučaja 1: HEP Slučaj trgovanja energijom

Afera HEP-TLM tiče se prodaje električne energije hrvatskog pružatelja HEP-a po stopama ispod tržišne cijene dvjema tvornicama - TLM u Hrvatskoj i Aluminij u Bosni i Hercegovini, koja je koštala HEP oko 85 miliona EUR. Državni tužilac navodi da je tadašnji premijer Ivo Sanader prihvatio više od 1,5 miliona eura mita od bivše podružnice Daimler-a koja je povezana sa Aluminijem, koji je također obećao povoljnu isporuku aluminija TLM-u.

Hrvatska, Studija slučaja 2: INA-MOL afera

Drugi hrvatski slučaj je INA-MOL afera, u kojem je sud osudio tadašnjeg premijera Sanadera za uzimanje 10 miliona eura mita od mađarske naftne kompanije MOL, a u cilju davanja MOL-u dominantne pozicije u hrvatskoj naftnoj kompaniji INA. Državni tužilac je također optužio predsjedavajućeg MOL Grupe Zsolta Hernadija, koji je negirao nezakonite radnje. Mađarska je odbila izručenje.

Kosovo, Studija slučaja 1: Slučaj klevete – KEK ugovor

U aprilu 2012. godine Arbana Xharra iz nezavisnog dnevnog lista *Zëri* je napisala članak sa komentarem da su biznismen Bejtush Zhugolli i njegova dva brata finansijski podržavali izbornu kampanju premijera Thaçija i da su za uzvrat, oni dobili unosne ugovore za Energetsku korporaciju Kosova (KEK). Ubrzo nakon objavljivanja članka, Bejtush Zhugolli je tužio Xharra i *Zëri*, međutim Xharra je proglašena nevinom. Kada je Selvije Bajrami, još jedna novinarka *Zërija*, objavila izvještaj o prvom ročištu, Zhugolli ju je također tužio, međutim i ona je također proglašena nevinom.

Kosovo, Studija slučaja 2: Afera UNMIK / KEK

Njemački sud osudio je Jo Trutschlera, direktora Energetske korporacije Kosova (KEK) u ime UNMIK-a, radi kršenja povjerenja i zloupotrebe akademske titule i osudio ga na tri godine zatvora. U periodu od 2000. godine do 2002. godine je otkriveno da je stekao oko 4,3 milijuna USD (tada oko 3,7 milijuna eura) i da je prebacio sumu na lažne kompanije na Gibraltaru. Istražitelji UN-a su otkrili da je Trutschler također falsifikovao svoju diplomu i navodio veće iskustvo u upravljanju nego što je stvarno imao. Većina novca je vraćena.

Makedonija, Studija slučaja: Slučaj kartela u trgovini električnom energijom

Antimonopolska komisija Makedonije je 2012. godine podnijela prekršajne prijave protiv četiri kompanije za trgovinu električnom energijom zbog sumnje da su stvorile kartel kako bi mogle diktirati cijenu za uvoz električne energije kroz svoje ponude na tenderu za januar 2012. godine. Kasnije u toku godine, Carinska služba tereti tri kompanije za trgovinu električnom energijom za dodatne carine, izjavljujući da su koristile razne metode da izbjegnu plaćanje te naknade.

Crna Gora, Studija slučaja 1: KAP afera krađe električne energije

Između marta i maja 2013. godine crnogorska vlada dozvoljava Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP) da ukrade struju od evropskog strujnog interkonekcijskog sistema (European Energy Interconnection system), nakon što ih je Elektroprivreda Crne Gore isključila zbog neplaćanja. Evropska mreža operatora prijenosnog sustava za električnu energiju (ENTSO-E) je naredila Crnoj Gori da vrati ukradenu električnu energiju ili da riskira da bude isključene iz evropske mreže. Vlada je pristala da to učini, ali trošak je prebačen na poreske obveznike kroz državni budžet i na potrošače kroz povećanje računa za struju.

Crna Gora, Studija slučaja 2: USAID afera

Godine 1999. USAID je dao Vladi Crne Gore donaciju od 11,9 milijuna dolara (tada ekvivalent od 13,4 milijuna eura), od čega je dio donacija imao za cilj da pokrije dugove EPCG-a za uvoz električne energije od Elektroprivrede Republike Srpske u Bosni i Hercegovini. Međutim, srpski biznismen Vuk Hamović, tadašnji direktor londonskog GML-a, je otkupio dugove EPCG-a neposredno prije donacija USAID-a, što je dovelo do sumnje da je novac USAID namjerno preusmjeren GML-u. Istrage koje su proveli Ured za teški gospodarski kriminal Ujedinjenog Kraljevstva, tužilac BiH i USAID-ov glavni inspektor su završile bez krivičnog gonjenja.

Srbija, Studija slučaja: Skandal oko rudnika Kolubara

U 2011. godini srbijanska policija je uhapsila bivšeg direktora rudarske kompanije Kolubara i 16 drugih na osnovu optužbi za nezakonito nanošenje štete kompaniji kroz nepravilni najam opreme i falsifikovanje sati rada. Slučaj još uvijek nije zaključen.

Preporuke

Za rješavanje problema identificiranih u ovom izvještaju, preporučujemo:

- Donatori, uključujući države i Evropsku komisiju treba da osiguraju da je pomoć vezana energetske sektor uslovljena progresivnom usklađenosti sa osnaženim terminima Ugovora o energetske zajednici.
- Evropska Komisija treba pažljivo da prati privatizaciju državnih energetske firmi i tendere za nove projekte.

- Postoje različite staze za reformu državnih energetske firmi. Države koje odaberu privatizaciju trebaju to učiniti putem zapošljavanja renomiranih, iskusnih međunarodnih firmi koje bi rukovodile procesom i potrebno je da objave sve faze procesa, s dovoljno vremena za javnu raspravu.
- Države koje zadrže kontrolu nad dionicama u energetskim firmama treba da se zaštite od korupcije direktora, na primjer dodjeljivanjem svoje punomoći nezavisnim agencijama, ili izborom direktora u suradnji sa zaposlenima.
- Operateri energetskih firmi trebaju biti obavezni da učine podatke o proizvodnji, potrošnji, trgovanju i promjenjivosti cijena dostupnim online u realnom vremenu.
- Tržište uvoza struje može biti vrlo profitabilan posao. Pravila i propisi koji se bave ovim uvozima moraju biti ojačani, kao i nadzor nad trgovcima.
- Kapacitet institucija koje se bave nadzorom rada trgovaca električnom energijom (carinski uredi, antikorupcijske i antimonopolske komisije, itd.) moraju biti ojačane profesionalno i finansijski. Njihova neovisnost mora biti zajamčena. Kapaciteti tužilaštava i sudova koji se bave ovakvim slučajevima bi trebali biti ojačani kroz dodatnu obuku.
- Za borbu protiv korupcije u cjelini, EU treba pritisnuti bankarske off shore centre da otkriju sredstva javnosti i institucijama koje se bore protiv korupcije vlasti, posebno sredstva onih koji pripadaju javnim službenicima Južnoistočne Evrope, uključujući i rukovodioce firmi u javnom vlasništvu i njihovih obitelji.
- Države Jugoistočne Evrope treba da učine da financijske informacije, uključujući deklaracije imovine i poreske prijave javnih službenika i rukovodilaca javnih firmi, budu dostupne na Internetu.
- Da bi se poboljšala sloboda govora, EU i/ili OSCE-a treba da otvore vruće linije u delegacijama koje će da zaprimaju pritužbe o zastrašivanju, neprimjerenim pritiscima ili drugim oblicima pritiska na novinare.

U cilju educiranja javnosti i zaštite životne sredine, države Jugoistočne Evrope trebaju:

- Napraviti online dostupnim podatke o kvaliteti zraka i vode koji će se često ažurirati i biti objavljeni također u pisanim i elektronskim medijima
- Poticati proaktivno objavljivanje informacija o donošenju odluka vezanih za energetiku, ali i objavljivanje dokumenata o trgovini energijom, novim projektima, privatizaciji, itd.

- Države Jugoistočne Evrope treba da učine da razvoj raznolikih održivih obnovljivih izvora energije, a ne samo hidroenergija, ima visok prioritet putem postavljanja ambicioznih ciljeva za vjetar, solarnu energiju i biomasu za 2030 godinu.

Pored ovih opštih preporuka, mi dalje potičemo:

Albanija bi trebala da ojača Ured javnog tužioca i hitno krene naprijed sa planovima za reformu pravosuđa u suradnji sa EU;

Bosna i Hercegovina treba obratiti pozornost na slabost državne prijenosne kompanije Elektroprijenos (Transco); uskladiti entitetsko energetska zakonodavstvo, osigurati da je u skladu sa *acquis* (pravnom stečevinom) i reformisati tri državna proizvođača energije i dobavljače;

Kosovo treba hitno nastaviti sa dekomisijom kosovskog A postrojenja i razviti raznovrsne energetske strategije;

Makedonija bi trebala usvojiti i provesti stroge zakone o zaštiti slobode govora i dekriminalizaciji klevete; tržište uvoza električne energije je visoko profitabilan biznis u Makedoniji, jer se oko 40% sve električne energije u zemlji uvozi zbog nedostatka domaće proizvodnje. Pravila i propisi koji se bave ovim uvozima moraju biti ojačani, kao i nadzor nad trgovcima;

Crna Gora treba da poboljša pristup informacijama koje se odnose na javno ugovaranje u energetska sektoru, nove izvore energije, privatizaciju, itd. Uloga policije i tužilaštva mora biti ojačana u skladu sa potrebom imanja pozitivnih primjera u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala u ovim sektorima. Također, dodatne napore treba uložiti u individualizaciju odgovornosti za loše donošenje odluka u energetska sektoru;

Srbija treba da nastavi sa procesuiranjem slučaja Kolubara što je brže moguće, ukloni državnu pomoć za sektor uglja i radi na tome da diversificira svoj energetska miks prema obnovljivim

izvorima energije sa povećanjem energetske efikasnosti u cilju smanjenja ovisnosti o Kolubara slivu.

Uvod

Energija je već sada jedan od najvećih segmenata u ekonomijama Jugoistočne Europe (SEE) [3] i njen rast će biti čak i veći ukoliko se ostvare ambiciozni planovi vlada u regionu. Države članice Ugovora o energetskoj zajednici planiraju energetske investicije od 28.8 milijardi EUR na Zapadnom Balkanu u periodu od 2012. do 2020.[4] Kao i u drugim zemljama u tranziciji, stara infrastruktura za generisanje energije treba biti stavljena izvan pogona u narednih deset godina i izazov će biti na koji način će se zamijeniti. Regija se u velikoj mjeri oslanja na dva izvora energije - ugalj i hidroenergiju. Neke države, kao što su Albanija, se previše oslanjaju na hidroelektrane i ranjive su na nestalne padavine koje su u padu zbog mogućih klimatskih promjena. Druge, kao što je Kosovo imaju sumnjiv blagoslov (ili prokletstvo resursa) prljavog i energetski neefikasnog [5] lignita/smeđeg uglja, koji ima razorne efekte na kvalitetu zraka i zdravlja. [6]

Ukrajinska kriza je istaknula mučnu ovisnost Europe o uvozu ruskog gasa. Nekoliko zemalja Jugoistočne Evrope ovisi o ruskom plinovodu Južni tok, ali ovaj projekat može biti ugašen prigorovima Evropske komisije (EK).[7] Planovi za druga dva plinovoda, Jonsko-jadranski i Transjadranski, možda ne urode plodom. Samo Hrvatska ima značajnu nuklearnu energiju[8] i vjetroenergiju, a nijedna država Jugoistočne Evrope nema instalirane biomasne ili solarne infrastrukture u dovoljnom broju. Većina rasprava o energetskim investicijama fokusira se na lignit i neodržive velike hidroenergetske projekte koji mogu oštetiti jedinstvene slatkovodne ekosistema i pejzaže. [9]

Investicije u energetski sektor će operisati u kontekstu oblikovanom postepenom integracijom regije u Evropsku uniju. Put pred nama je jasan, ali ne i bez izazova: prema EK, nijedna od država pristupnica u Jugoistočnoj Evropi nema funkcionalne tržišne ekonomije. [10] EU je učinila vladavinu prava "srcem procesa proširenja," ukazujući da zakonitost "podržava poslovno okruženje, pružajući pravnu sigurnost za privredne subjekte i stimulativne investicije, radna mjesta i rast". [11] Dio ovoga je i borba protiv korupcije na visokom nivou, "ozbiljna briga u

mnogim zemljama proširenja". [12] Drugi dio su slobodni i nezavisni mediji sposobni da nanjuše miris korumpiranih radnji koje su lider sakrili.

Države Jugoistočne Europe su pokazale malo sposobnosti da apsorbiraju projekte ulaganja ove veličine , bez systemske korupcije i pokroviteljstva. Nema razloga da se vjeruje da će energetske projekti proći drugačije bez značajne promjene u politici na domaćim i međunarodnim scenama. Iskusni posmatrač opisao je sistem Balkana kao "političku kontrolu izvora ekonomskog bogatstva." [13] Svaki od koraka energetskih projekata može se koristiti za osobnu ili partijsku prednost. Tenderi stvaraju mito; građevinske firme povezane sa stranačkim liderima i njihovi saveznici mogu dobiti posao; postrojenje stvara izvršna mjesta na kojima se mogu smjestiti viškovi stranačkih lidera i poslove nižeg nivoa za pristalice; poslovni prihodi ispunjavaju vladinu blagajnu, i na kraju, proizvedena energija se može stavljati u promet po nižim cijenama u korist drugih političkih interesa. "Za domaćina historijskih i trenutnih razloga", tvrdi naučnik raspravljajući o ovom pitanju, "vladavina prava i kvalitet javne uprave su vrlo slabe. Teško je vidjeti kako energetska stečevina može lako prosperirati u tako krhkom okolišu". [14]

Korupcija

Postoji široko rasprostranjena percepcija masivne korupcije u Jugoistočnoj Europi, percepcija koja je podržana od strane istraživanja iz različitih izvora, uključujući istraživanja Transparency International-a i Svjetske banke. Globalni barometar korupcije Transparency-a je koristan jer mjeri širok spektar popularnih mišljenja i iskustava. [15] Procjene EK-a u godišnjim izvještajima o napretku uglavnom se podudaraju sa ovim kvantitativnim nalazima, ali oni razilaze na nekim zemljama barem u naglasku i tonu - možda je cilj nagraditi zemlje koje čine napor polazeći sa slabe startne tačke.

U **Albaniji** (prije nedavne promjene u vladi) zapanjujućih 81 posto ispitanika je ocijenilo pravosuđe kao "korumpirano ili izuzetno korumpirano". [16] Stručno mišljenje se slaže sa ovim ocjenama i Albanija se nalazi na 116. na svijetu po korupciji. [17] Prema Svjetskoj banci, Albanija je postigla vrlo malo što se tiče vladavine prava (35. percentila - visoke ocjene su bolje) i gori kada je u pitanju korupcija (27. percentila).

Bosna i Hercegovina pati od "slabog pravnog okvira" koji je "osjetljiv na korupciju", a na njenim sudovima "vrlo malo slučajeva korupcije rezultira sa osudama, a još manji broj dobije konačne presude". [18] EK se slaže, žaleći se na "visok nivo korupcije [dok] djelotvornih mjera prevencije protiv pranja novca nedostaje" i "i dalje postoje ozbiljni nedostaci u pogledu neovisnosti, djelotvornosti, odgovornosti i nepristranosti sudstva ".[19] 65 posto ispitanika opisuje pravosuđe kao korumpirano, ali je još više ispitanika navelo kao korumpirane javne službenike i državne službenike (67 posto) i političke stranke (77 posto). Stručnjaci ocjenjuju da je BiH na 72. mjestu, dok je Svjetska banka smješta u sredinu sa 48 percentila za vladavinu prava i 49. za korupciju.

Kao jedina članica EU u ovoj grupi, **Hrvatska** više nije predmet ove vrste pažnje jer se EK fokusirala na druge. U nekim se aspektima najnoviji član EU izdvaja; Svjetska banka je dala najbolju ocjenu za vladavinu prava u ovoj grupi (60), te je osvojila najvišu Transparency ocjenu stručnjaka (57.). Ipak, Hrvatska na druge načine čvrsto stoji s ostatkom zemalja Jugoistočne Evrope: nevjerovatnih 71 posto ispitanika je izjavilo da je pravosuđe korumpirano.

Kosovo ima ozbiljan problem s korupcijom i vladavinom prava - 80 posto ispitanika je reklo da je pravosuđe korumpirano i eksperti su je pozicionirali na 111. mjesto na svijetu. Rezultati Svjetske banke su slični (36. percentila za vladavinu prava, 30. percentila za korupciju). EK je zabrinuta da "političko uplitanje u rad pravosuđa ostaje ozbiljan problem". [20]

Makedonija nudi dramatičan kontrast između brzog usvajanja zakona po uzoru na EU *acquis* i slabih rezultata u onome što su ti zakoni dizajnirani da se postigne. EK je pohvalila napore Makedonije u borbi protiv korupcije, ali je utvrdila da "korupcija ostaje da prevladava u mnogim područjima. Te će i predstavljati ozbiljan problem, što ukazuje da provođenje postojećih zakona tek treba da napravi konkretan utjecaj". U međuvremenu, "brojna krivična gonjenja ne rezultiraju presudama ili traju predugo da se dođe do presuda zbog ponovljenih suđenja." [21] Istraživanje ovo i pokazuje - 68 posto ispitanika i dalje vjeruje da je pravosuđe korumpirano, a stručnjaci su rangirali Makedoniju na 67. mjestu.

Crna Gora se nalazi sa Makedonijom na 67. mjestu u svijetu po percepciji korupcije. Svjetska banka joj je dodijelila relativno visoke ocjene - 55 na vladavinu prava i korupciju, iako je EK upozorila, "korupcija i dalje prevladava u mnogim područjima i dalje predstavlja ozbiljan problem." [22]

Srbija je po mišljenju svojih građana najgora po korupciji, 82 posto od kojih smatra pravosuđe korumpiranim, a gotovo isto toliko (78 posto) posmatra na isti način javne službenike i državne službenike. Stručnjaci su je ocijenili sa 72, a Svjetska banka sa 44. percentila na vladavini prava i 48. u korupciji.

Raznolikost iskustava u regiji je iznenađujuća i pokazuje nekoliko obrazaca. Albanija i Kosovo trebaju da pređu najveći put u borbi protiv korupcije, ali se nalaze u sredini liste kada dođe do slobodnog novinarstva i civilnog društva. Makedonija i Crna Gora brzo napreduju u antikorupcijskim mjerama koje zahtijeva EU, ali ipak pokazuju stepen gušenja medijskih sloboda, gotovo nepoznat u EU (vidi dolje). Bosna i Srbija djeluju na sličnom nivou, ipak prva jasno frustrira EK sa stagnacijom, dok Srbija zarađuje bodove za dramatične promjene u politici. Hrvatska vodi ovu grupu, iako ne sa udaljenosti koju bi neko očekivao od novopečene države članice EU.

Energija

Sve države moraju pronaći sigurne, čiste izvore energije u narednim desetljećima, ali i svaka od njih ima svoj jedinstveni skup izazova.

Albanija ima dobre hidroenergetske resursa, ali "previše ovisi o hidroenergiji i ranjiva je na hidrološke uvjete";[23] te planira da učestvuje u plinovodu Trans Adriatic (TAP), ako se isti realizira. Nova vlada je najavila aukciju za nova pronalazišta nafte umjesto pregovornih koncesija. [24] Ona se također bori sa privatizacijom vlastitih energetske dobara. Pokušaj obilježen skandalom da se proda naftna državna kompanija Albpetrol je propao. [25] Država je preuzela kontrolu nad privatiziranim distributerom CEZ Shpëndarje od čeških vlasnika, koji su pozvali Albaniju na arbitražu. [26] Energetska zajednica je procijenila da je Albanija "među onima koji su najmanje usklađeni" u Zajednici i da je sputana restriktivnim modelom tržišta koji"

nikada neće pružiti nivo fleksibilnosti potreban kako bi se omogućilo ulazak novih igrača na tržište ". [27]

Energetski sektor u **Bosni i Hercegovini** odražava fragmentaciju i složenost u zemlji, sa tri regulatorna okvira, tri (različita) glavna proizvođača, četiri dobavljača i jednu, jedva funkcionalnu prijenosnu kompaniju. [28] Ipak, njen glavni problem je prijenos. Državna prijenosna kompanija je hronično "uglavnom nesposobna za obavljanje svoje zakonske obaveze održavanja, razvoja, planiranja i investicija u prijenosnoj infrastrukturi". [29] Napajanja gasom je politički podijeljeno, s Federacijom BiH koja učestvuje u projektu Jonsko-jadranskog plinovoda (IAP), dok RS traži da se pridruži planiranoj liniji Južni tok u Srbiji, što može kršiti norme EU. Sektor gasa u BiH zaostaje kada dođe do usklađenosti "iza svih ostalih [članova Energetske zajednice] uključujući i pridošlice". [30] Bosna i Hercegovina se također oslanja, možda i previše na hidroenergiju.

Hrvatska je jedina država u regiji koja se oslanja na nuklearnu energiju kroz zajedničko vlasništvo postrojenja Krško u susjednoj Sloveniji. Ima relativno konkurentno tržište i relativno raznoliku mješavinu izvora uključujući i mali, ali rastući sektor vjetra. [31] Kao i Albanija, Hrvatska je nedavno raspisala tender za istraživanje plina i nafte. [32]

Kosovo ima lignita u izobilju, procjenjuje se oko 10.9 milijardi ekonomski iskoristivih tona, mada je uglje relativno lošeg kvaliteta i visoko zagađujuće. [33] Lignit se koristi za gotovo svu proizvodnju električne energije i grijanje na Kosovu; nema plinskih niti naftnih postrojenja i minimalno obnovljivih izvora. [34] Više od trećine električne energije se gubi. [35] Vladina energetska strategija se uglavnom temelji na zamjeni zastarjelog A postrojenja na Kosovu koje ima visok stepen zagađenja sa novim postrojenjem na bazi izgaranja lignita, a veoma malo ozbiljnog napora se ulaže u energetske efikasnost ili obnovljive izvore. Procjenjuje se da 835 ljudi na Kosovu svake godine umre zbog zagađenja zraka u gradovima, a mnogi su oboljeli. [36]

Makedonija se oslanja na hidro postrojenja, te postrojenja na ugalj, plin i naftu za napajanje i ima djelomično liberalizirano tržište sa dobavljačem EVN Makedonija, koji je u austrijskom

vlasništvu. Ipak, važna pravila tržišta i dalje su nerealizovana i njihovo nadzorno tijelo je slabo. [37]

Crna Gora se u velikoj mjeri oslanja na lignit i hidroenergiju i pretrpila je ogromne financijske gubitke kada je energetska gigant Kombinat aluminijuma Podgorica (KAP) izvršio "neovlaštena i neplaćena" povlačenja iz energetske mreže, uzrokujući da državni sistem uzima od drugih evropskih pružatelja usluga po visokim troškovima, te je ukupno opterećenje na državnom nivou doseglo 3% BDP-a. [38]

Srbija je veoma zavisna od lignita i hidroenergije, sa dosta zastarjelih elektrana. Što se tiče plina, nastavlja se oslanjati na projekat Južni tok na način da su to Energetska zajednica i EK više puta identifikovali kao kršenje normi EU. [39]

Poslovi ovih dimenzija nude iskušenja koja su neodoljiva čak i za vodeće korporacije iz EU. U decembru 2011. godine, Deutsche Telekom i njegova mađarska podružnica Magyar Telekom platili su 95.2 miliona dolara kazne američkom Ministarstvu pravosuđa zbog korištenja "prijevarnih ugovora u cilju preusmjeravanja miliona dolara u korumpirana plaćanja stranim zvaničnicima" u Makedoniji i Crnoj Gori, "koji bi im mogli pomoći da drže konkurente podalje i dobiju posao." [40] Prema dokumentima američkog suda, Daimler AG i nekoliko podružnica su nepropisno platili desetine miliona dolara službenicima najmanje 22 države, uključujući Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru, "u cilju osiguravanja ugovora". [FN: "Daimler AG i tri podružnice razriješili istragu na osnovu Zakona o ino korupcijskim praksama i pristali da plate 93.6 miliona dolara krivičnih penala", press objava američkog Ministarstva pravosuđa, 1. april 2010.]. Kao što je opisano u ovom izvještaju, hrvatski sud je osudio bivšeg premijera Ivu Sanadera zbog prihvaćanja isplate od 10 milijuna eura od MOL-a, mađarske energetske kompanije. Hrvatska je također zatražila od Mađarske da izruči predsjedavajućeg MOL grupe; Mađarska je odbila, rekavši da su njihovi sudovi već istražili ovaj predmet i našli ga neosnovanim. [41] Ovi slučajevi koji su dostigli sudski zaključak mogu biti vrh vrlo velikog ledenog brijega. Ipak, oni pokazuju kako vladavina prava treba radi, da čak ni najviši državni zvaničnici nemaju imunitet od krivičnog gonjenja.

Korupcija može biti jednostavna prodaja javnog dobra za privatnu korist, ali također može "nastati kroz druge manje očigledne oblike, što može uključivati dosluhu između stranaka obično iz javnog i privatnog sektora, a što može biti legalno u mnogim zemljama." [42] To je sistem koji se sastoji od legalnih i ilegalnih ponašanja, koji je evoluirao iz tradicionalne prakse komandne ekonomije i prilagodio mnoge njene funkcije. [43] Mito je samo mali dio toga. Jedno od lica korupcije su građevinske dozvole koje se nikada ne pojavljuju, propis koji se neobjašnjivo mijenja, poreski inspektori koji pročešljavaju na redovnoj osnovi jednu kompaniju ili knjigovodstvo neke "glasne" NVO, ostavljajući susjedove knjige neotvorene, javna potrošnja koja migrira općinama koje su glasale na pravi način. Drugi je mreža pokrovitelj-klijent odnosa centrirana na visoke stranačke lidere i šire, kroz više razine, do najudaljenijih sela.

Ovaj sistem omogućava eliti da upravlja i kontroliše ekonomiju, stvara radna mjesta i nekakav rast, barem u dobrim vremenima, jašući na valu opšteg evropskog prosperiteta. Od 2008. godine evropska kriza je otkrila ograničenja sistema. Rente potrebne da ga se održi mogu učiniti regiju neatraktivnom u teškim vremenima. Investicije su presušile. Prema podacima Svjetske banke, direktne strane investicije (FDI) [44] u Srbiji su pale sa 3 milijarde dolara u 2008. godini na 355 miliona dolara u 2012.; FDI u Bosni je pao sa 1 milijardu dolara na 350 milijuna dolara; FDI u Hrvatskoj sa 6.1 USD na 1.4 milijarde USD; FDI na Kosovu sa 537 miliona USD na 293 mil USD; FDI u Makedoniji sa 612 mil USD na 283 mil USD. Albanija je privukla stalne stope FDI-a, a FDI Crne Gore je pao sa 975 mil USD na 618 miliona USD. Rast je padao, nezaposlenost je rasla.

Sistemska priroda korupcije na Balkanu čini je otpornom na promjenu putem krivičnog gonjenja. Veliki broj ljudi ima koristi od velikih energetske investicije. Dok sretni istražitelj može uhvatiti gotovinsku isplatu na skrivenoj kameri ili putem svjedoka saradnika, mnoge korumpirane prakse svode se na zloupotrebu diskrecije i trgovanje uslugama, djela koja je gotovo nemoguće procesuirati. [45] To će biti izazov čak i za jake države sa dugom tradicijom tužilačke i sudske nezavisnosti.

Nažalost, krivične pravosudne institucije u većini Jugoistočne Evrope su i slabe i politizirane. Neke od slabosti su strukturne. Dana 1. juna 2014. godine na primjer, stručnjaci Vijeća Evrope za

pranje novca i terorizam javno su upozorili Bosnu da nije uspjela da adresira slabosti u svojoj borbi protiv pranja novca i finansiranja naoružanja terorista. [46]

Međunarodna krizna grupa izvijestila je da je viši bosanski tužilac, kada je upitan da li je suočen sa političkim pritiscima, iako je bio imenovan putem nepartijskog, međunarodno osmišljenog procesa, odgovorio da nije bilo načina da se izgradi uspješan postupak protiv bilo koje važne osobe, iznad nivoa, recimo, gradonačelnika malog grada ili direktora manjih kompanija. Ako se pokuša, policija bi loše izvela istrage, svjedoci bi zanijekali pod pritiskom ili bi pak sudije odbile da osude. [47] Problem nije ograničen samo na domaće zvaničnike; na Kosovu, tri odvojene međunarodne agencije su se u osnovi borile bez uspjeha da procesuiraju visoke vladine zvaničnike više od deset godina. [48] Širom regiona glasine o visokom nivou korupcije na epskoj skali su sveprisutne, ali osuda su u osnovi nema.

Sloboda govora i medija

Uočljivo je da je nekoliko najtežih slučajeva energetske korupcije izloženih u regionu, uključivalo rad hrabrih istražiteljskih novinara i CSO-a u rasvjetljavanju mračnih uglova sektora. Oni rade u izazovnom, često neprijateljskom okruženju, kao što je prikazano od strane organizacija, uključujući i OSCE, Freedom House-a i Reportera bez granica (RWB).

Albanija Prema RWB Albanija se nalazi 89. mjestu u svijetu, dok joj Freedom House dodjeljuje slab rezultat za slobodu medija (49, nizak rezultat je bolji). [49]

U **Bosni i Hercegovini** mnogi mediji su podijeljeni po političkoj i nacionalnoj osnovi, do te mjere da je grupa novinara tražila i dobila krivičnu optužnicu protiv druge grupe novinara. Državni pritisak je problem, u slučaju gdje je sud Republike Srpske kaznio novinara za klevetu entitetskog premijera Milorada Dodika - sada entitetskog predsjednika – zajedno sa izvještajima o prisluškivanju medija. [50] RWB je rangirao Bosnu 66. u svijetu, dok joj Freedom House daje loš rezultat od 50.

Novinari u **Hrvatskoj** pate od zloupotrebe zakona protiv klevete. Udruženje novinara broji preko 40 krivičnih slučajeva uvrede koji se vode na čekanju. [51] RWB je stavio Hrvatsku samo jedno mjesto više od Bosne za slobode medija (iako je Freedom House dao znatno bolje ocjene - 40).

Kosovo RWB je rangirao Kosovo 80. u svijetu po slobodi štampe, a EK je naveo da "Prijetnje protiv novinara i urednika se i dalje prijavljuju i novinari se i dalje suočavaju sa političkim pritiskom i zastrašivanjem." [52]

Makedonija je bila jedina država JIE koja je u 2013. zatvorila novinara u 2013. [53] Makedonija ima vrlo ozbiljan problem sa slobodom medija, i rangira se na 123. mjestu, između Malija i Angole i jedan je od najgorih rezultata u Evropi. Freedom House ocijenio je Makedoniju najgoru u Jugoistočnoj Evropi s rezultatom od 57. Nedavno, policija je maltretirala novinare koji su pokrivali demonstracije i prisilili su ih da izbrišu video-snimke. [54]

Crna Gora je u sličnoj situaciji - EK je izrazila "ozbiljnu zabrinutost" zbog "uključivanja javnih službenika, a posebno policijskih službenika u slučajeve zastrašivanja i napada na novinare" i "nedavni porast slučajeva nasilja nad novinarima." [55] OSCE je u više navrata upozorio vlasti o napadima na novinare, posebno one koji rade za dnevne novine Vijesti i sedmične novine Monitor, kao o "jasnom napadu na slobodu govora" koji može "stvoriti zastrašujući učinak na medije i dovesti do autocenzure." [56] RWB je stavio Crnu Goru na 114. mjesto za slobode medija, između Katara i Tadžikistana.

Srbija Postoji veliko neslaganje o medijima koje može odražavati kasnije razvoje. RWB je ocijenio Srbiju kao najbolju u JIE i 54. u svijetu, dok su posmatrač, uključujući i OSCE upozoravali na "zahlađenje" slobode štampe. [57] EK je istakla da "prijetnje i nasilje nad novinarima su i dalje značajan faktor u autocenzuri", ali se EK inače ophodila blago prema Srbiji, na konto njenih proboja u odnosima s Kosovom i njene borbe protiv korupcije. [58]

Vlade u regiji imaju historiju šikaniranja - ili još gore - novinara i aktivista civilnog društva koji zavire previše blizu ili previše javno u ugodni svijet ekonomskog pokroviteljstva i korupcije. Institucije zadužene za njihovu zaštitu često ih iznevjere. Kada je izvršni direktor vodeće NVO za ljudska prava u bosanskoj Republici Srpskoj dobio prijetnje, okrenuo se Ministarstvu unutrašnjih poslova, samo da bi dobio odgovor od samog ministra da on ne može zaštititi njega ili njegovu porodicu ako nastavi za izlazi u javnost . Novinari se poput križara "suočavaju sa neprijateljskim okruženjem, uključujući i prijetnje i napade". [59]

Pritisak ima dvije strane, sa vidljivim zlostavljanjem novinara što je dramatičnije i zastrašujuće, ali možda manje važno od ovo dvoje. Mnoge balkanske medijske kompanije ovise direktno ili indirektno od vlade u vidu prihoda od oglašavanja ili subvencije. Urednici znaju da posljedica izazivanja ljutnje kod moćnih može rezultirati sušom u oglašavanju koja može dovesti do stečaja; direktne prijetnje su rijetko potrebne. Reporteri bez granica su ocijenili Srbiju kao najbolju u regiji. Ipak, jedne sedmice u junu 2014. godine, njen premijer je zatražio javno izvinjenje od OSCE-a za kritike slobode medija. Parlament smanjuje budžet državnog ombudsmena nakon što je on kritizirao cenzuru medija, a nijedan dnevni list se nije usudio da objavi tekst u kojem se tvrdi da je ministar plagirao doktorsku disertaciju, dok se vijest nije raširila na društvenim mrežama. [60]

S obzirom da Ugovor o energetske zajednici, koji uključuje neke od relevantnih dijelova EU *acquis*-a, već vezuje regiju, energetska industrija može postati predložak za šire dobrosusjedske odnose koje zemlje Jugoistočne Evrope često izbjegavaju. Najjasniji primjer za to je bremeniti odnos između Srbije i njene sada nezavisne bivše pokrajine Kosovo. U oktobru 2011. godine Sekretarijat Energetske zajednice pronašao je u Srbiji slučaj kršenja sporazuma u odnosu na nekoliko pitanja, uključujući i neplaćanja za prijenos preko Kosova. [61] Pod snažnim pritiskom EU, generalni menadžeri kosovskih i srpskih operatera su potpisali obavezujući sporazum 12. februara 2014 godine. Sekretarijat je ovo nazvao "prekretnicom u normalizaciji odnosa između dva operatera sistema električne energije", ali je i prekretnica na putu ka normalnim bilateralnim odnosima između dvije države. [62]

Upravljanje energetske investicije je egzistencijalni izazov za države Jugoistočne Europe na mnogo načina. Ova regija je vrlo osjetljiva na efekte klimatskih promjena, posebno na dramatične promjene u padavinama i ekstremne temperature. [63] S pozitivne strane, regija ima visok potencijal za energetske efikasnost i održive investicije u oblasti obnovljivih izvora energije. Ipak, ako buduće investicije nastave duž iste korumpirane, na pokroviteljstvu bazirane staze utvrđene drugim velikim projektima, zemlje regiona će propustiti možda svoje najbolje mogućnosti da izrade prosperitetna, slobodna društva bazirana na pravilima, za kojima njihovi građani čeznu.

Danas, Hrvatska je jedini regionalni igrač s mogućnošću ispravnog rukovanja velikim ulaganjima. Bez obzira na kapacitete koje ima, oni dolaze od bolnih lekcije iz slučaja INA-MOL i surovih iskustava pristupanja EU. Ipak, još uvijek je plodno tlo za druge vrste korupcije i pokroviteljstva. Osim toga, loše planiranje i nedostatak sudjelovanja javnosti znači da Hrvatska još uvijek teži ka loše zamišljenim energetske projektima koji nisu vjerojatno najbolje opcije za zemlju. Ostatak regije zaostaje i morati će da razvije nove institucije u odnosu na nove ekonomske kulture bazirane na pravnim normama umjesto ličnih veza. Uloga Europske unije će biti najvažnija jer će ogromni dio energetske ulaganja doći iz firmi iz EU. Skandal u srcu slučaja INA-MOL se ne smije ponoviti. Usvajanje evropskih pravnih normi i postepeno izlaganje velikom evropskom tržištu, može pružiti transformacijski poticaj koji je potreban. Energija je ključna za "de-balkanizaciju" Balkana i njegov prelazak na održiv ekonomski rast i vladu koja dobro upravlja.

Bosna i Hercegovina: EPBiH i EPHZHB slučaj trgovine energijom

Datum incidenta: Incidenti su ugledali svjetlo dana 1998. godine i ponovo krajem 2011.

Uključena lica:

Prvim povodom: Edhem Bičakčić (premijer Federacije BiH 1997.-2001; generalni direktor Elektroprivrede BiH 1992.-1997.) i bivši vicepremijer Dragan Čović (1998.-2001.)

Volker Schmidt i Peter Heier - menadžeri Debis International-a, bivše podružnice Daimler-a

Drugim povodom:

Rudnap – kompanija za trgovinu električnom energijom

Zlatko Lagumdžija - Lider Socijaldemokratske partije (SDP), i trenutno ministar vanjskih poslova. Ranije Predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine (2001. – 2002.), ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine (2001. – 2003.), premijer (1993.) i zamjenik premijera (1992. – 1993.).

Elvedin Grabovica - EPBiH direktor

Damir Fazlić – biznismen

Sažetak: EPBiH i EPHZHB su dvije državne elektroprivrede u Federaciji Bosne i Hercegovine, koja je jedan od političkih subjekata koji čine suverenu državu Bosnu i Hercegovinu. Vlasti Federacije BiH su u dva navrata, u razmaku od više od deset godina, odlučile trgovati viškom električne energije EPBiH preko trgovaca, što je štetno za državne kompanije i kreira značajan profit za one privatne. Bivši premijer Edhem Bičakčić i vicepremijer Dragan Čović su 1998. godine napravili ugovor sa njemačkom firmom Debis International o prodaji viška električne energije iz EPBiH na period od šest godina. Nakon dolaska SDP-a na vlast, Zlatko Lagumdžija je poništio sporazum krajem 2003. godine, godinu dana prije isteka ugovora.

Međutim, isti Zlatko Lagumdžija, lider SDP-a, kada je njegova stranka povratila kontrolu nad EPBiH nakon izbora 2010. godine, je dozvolio iste prakse EPBiH-a koristeći privatnu trgovačku kompaniju da proda električnu energiju EPHZHB-u, samo mijenjajući posrednika. Direktor EPBiH Elvedin Grabovica, također član SDP-a, je prodao dio viška električne energije za 2011. godinu bez tendera preko kompanije Rudnap lociranoj u Srbiji.

Trenutni status: Prvom prilikom, Paddy Ashdown, tadašnji visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini, je po nekoliko osnova opozvao Edhema Bičakčića i isključio ga iz daljeg učešća u EP BiH dana 13. marta 2003. godine. Ashdown mu je također zabranio obavljanje savjetodavne funkcije ili zaposlenja u bilo kojoj javnoj kompaniji. Naredni Visoki predstavnik je ukinuo zabranu 3. jula 2006. Međutim nijedan političar na visokom nivou nikada nije bio osuđen za korupciju u Bosni i Hercegovini. Rasprostranjeno je mišljenje da političke stranke kontrolišu tužioce.

Debis menadžeri su zamijenjeni od strane Daimler-a 2008. godine, ali daljnje akcije protiv njih nisu bile poduzete.

Što se tiče druge prilike, čini se da nisu bile poduzete akcije protiv Grabovice.

Krajem 2011. godine objavljen je skandal o tome kako je EPBiH višak struje prodala srpskoj kompaniji Rudnap bez tendera.

Elvedin Grabovica, direktor EPBiH, prodavao je višak struje srpskoj kompaniji Rudnap, koju je zastupao Damir Fazlić iz Banja Luke.

Grabovica je otkazao ranije zakazani tender za prodaju viška električne energije za četvrti kvartal 2011. U poništenom tenderu postignuta je odlična cijena (najviša u 2011. godini) od 64,5 eura po megawat-satu. Istu struju je kasnije Grabovica prodao bez tendera Rudnapu po nižoj cijeni od oko 59 eura po megawat-satu.

Grabovica je uspio povećati EPBiH godišnji prihod povećanjem tarifa električne energije za 15 posto od jula 2011. godine; tako da su potrošači djelomično pokrili taj gubitak.

Zbog Grabovicinih loših poslovnih odluka, prema izvještavanju sedmičnog magazina Slobodna Bosna, EPBiH gubi oko 10 miliona KM (5,1 milion eura) bez obzira na ovo poskupljenje. Teško je precizno odrediti obim štete nastale iz preprodaje struje u Federaciji BiH, ali je simptomatično to da su javna preduzeća koje su učestvovala u ovom aranžmanu imala poslovne gubitke u 2012. godini.

EPBiH neto dobit u 2011. godini bila je gotovo četiri puta manja od očekivane: umjesto 6,5 miliona KM (3,3 miliona eura), što je Grabovica očekivao, ispostavilo se da je dobit samo 1,4

miliona KM (0,7 miliona eura). EP HZHB je prošla neusporedivo gore. Njen operativni gubitak bio je 44 miliona KM (22,5 miliona eura) do kraja 2012.

Ovo je samo dio veće afere koja traje od 1998. godine kada su bivši premijer Edhem Bičakčić i vicepremijer Dragan Čović napravili dogovor sa njemačkom kompanijom Debis International o prodaji viška električne energije. U zamjenu, Debis se obavezao pružiti povoljne kreditne linije za različite projekte u Federaciji Bosne i Hercegovine i također da će kupiti dva Airbus aviona. Ovaj sporazum je zaključen 1998. godine na period od šest godina.

Paddy Ashdown, tadašnji Visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini, je opozvao Edhema Bičakčića i isključio ga iz daljnjeg uključivanja u rad EPBiH dana 13. marta 2003. Ashdown je također zabranio Bičakčiću obavljanje savjetodavne funkcije ili zaposlenja u bilo kojem javnom preduzeću. U 2009. Godini, odvojeno suđenje protiv Bičakčića i Čovića je rezultiralo oslobađajućom presudom.

Nakon dolaska SDP-a na vlast, Zlatko Lagumdžija je poništio sporazum u novembru 2003. godine, godinu dana prije njegovog isteka.

Izvori

[http://www.balkanmagazin.net/energetske-vesti/cid161-18833/epbih-prodaje-struju-bez-tendera
www.24sata.info/vijesti/bosna-i-hercegovina/78995-Kriminalno-strujno-kolo-Beogradski-Rudna
p-stavio-BiH-pod-kontrolu.html](http://www.balkanmagazin.net/energetske-vesti/cid161-18833/epbih-prodaje-struju-bez-tendera-
www.24sata.info/vijesti/bosna-i-hercegovina/78995-Kriminalno-strujno-kolo-Beogradski-Rudna-
p-stavio-BiH-pod-kontrolu.html),

hamdocamo.wordpress.com/2014/03/07/elektroprivreda-bih-izvozi-struju-u-mostar-preko-beograda/,

www.slobodna-bosna.ba/vijest/5898/sverceri_struje_unistili_mostarski_aluminij.html,

http://www.slobodna-bosna.ba/vijest/398/skandalozno_rodjachko_poslovne_veze_lagumdzije_i_damira_Fazlića.html

<http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Elektroprivreda-BiH-izvozi-struju-u-Mostar-preko-Banjalu-120829.html>

<http://www.aimpress.ch/dyn//pubs/archive/data/199811/81112-010-pubs-sar.htm>
www.dnevnik.ba/tagovi-tema/grabovica-sdp-struja/%E2%80%9Eslobodna-bosna-%E2%80%9C-otkriva-koliko-%C4%87e-ep-bih-ko-%C5%A1tati-zakulisna-poslovn,

<http://www.balkans.com/open-news.php?uniquenumber=154442>

http://www.ohr.int/decisions/removalssdec/default.asp?content_id=29469

http://www.sudbih.gov.ba/files/docs/presude/2010/702_Bicakcic_First_Verdict_8_04_2010.pdf

Hrvatska: HEP Slučaj trgovanja energijom

Datum incidenta: Prodaja električne energije u pitanju je odobrena od strane HEP-a u 2007. godini. Istraga u predmetu je počela u 2010. godini, a prva optužnica protiv Ivana Mravaka je izdata u januaru 2012. godine..

Uključena lica:

Bivši predsjedavajući Odbora HEP-a odbora Ivan Mravak

Bivši hrvatski premijer Ivo Sanader

Sažetak: Ured zagrebačkog županijskog državnog odvjetništva je podigao optužnicu protiv bivšeg predsjedavajućeg Odbora HEP-a Ivana Mravaka, koji je optužen za zloupotrebu položaja po nalogu bivšeg premijera Ive Sanadera. U aprilu 2014. godine Županijski sud u Zagrebu je potvrdio optužnicu. Bivši hrvatski premijer i lider Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) Ivo Sanader je također optužen za nanošenje državnoj elektroprivredi HEP u iznosu od 650 miliona kuna (85 miliona eura) ohrabriranjem Mravaka da proda struju ispod tržišne cijene tvornici lakih metala TLM iz Šibenika i bosanskoj kompaniji Aluminijski Mostar, međutim, optužnica je trenutno povučena radi izmjena i dopuna.

Trenutni status: Bivši predsjedavajući Odbora HEP-a Ivan Mravak je optužen u januaru 2012. godine, zbog zloupotrebe službene dužnosti po nalogu bivšeg premijera Sanadera. Bivši premijer Ivo Sanader je optužen u septembru 2013. Optužba je međutim povukla optužnice za izmjene i očekuje se da će je ponovno pokrenuti oko septembra ove godine.

Hrvatski Ured za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala (USKOK) uključio je Sanadera u svoju istragu finansija HEP-a u januaru 2012. godine, na osnovu izjave bivšeg hrvatskog zamjenika premijera Damira Polančeca koji je otkrio detalje uključivanja Sanadera u slučaju dok je bio na suđenju za drugi slučaj korupcije. Polančec je izjavio da je Sanader prisilio njega,

bivšeg šefa HEP-a Ivana Mravaka i Ivana Koštana, bivšeg šefa hrvatske aluminijske kompanije TLM, da potpišu skup ugovora.

Prema optužnici koju izdaje hrvatski Ured državnog tužioca (DOH), Mravakovo odobrenje ugovora nije u skladu s hrvatskim zakonom o trgovini niti s propisima HEP-a. 12. aprila, 2007. godine, Mrvak je ubijedio Nadzorni odbor i Upravni odbor HEP-a da su ugovori između HEP-a i TLM-a i Aluminijska Mostar korisni za društvo. On je optužen za zloupotrebu službenog položaja po nalogu bivšeg premijera Sanadera. Kao posljedica toga, HEP je izgubio oko 86 miliona EUR u dogovoru koji daje Aluminijsku Mostar električnu energiju ispod tržišne cijene, a garantuje isporuku visoko kvalitetnog aluminijska iz Mostara kompaniji TLM. Mrvak je priznao krivicu i biti će ključni svjedok optužbe.

Izdate su optužnice i protiv Mrvakovog bivšeg savjetnika, umirovljenog generala Ivana Kapulara i bivšeg člana Nadzornog odbora HEP-a Zdenke Juričića. Iako su Polančec i Koštan prvobitno također optuženi, Državno odvjetništvo je na kraju odlučilo da odustane od optužbi.

U septembru 2013. godine Sanader je optužen da dok je bio premijer prisilio Mrvaka da proda struju dvije kompanije za proizvodnju aluminijska, TLM u Šibeniku, Hrvatska i Aluminijska u Mostaru, Bosna, po cijenama jeftinijim od tržišne cijene.

Prema DORH-u, Sanader je primio između 1,5 milijuna eura i 2,2 milijuna eura od Debis-a, bivše podružnice njemačke kompanije Daimler, koja je imala poslovne veze sa Aluminijskom Mostar, kako bi se olakšalo sklapanje ugovora između Aluminijska Mostar i TLM-a sa HEP-om. Sanader je negirao optužbe, tvrdeći da je odluka o prodaji jeftinije struje bila jednoglasna odluka vlade koje je bio na čelu. U međuvremenu, Tužilaštvo je ove godine povuklo optužnice radi dopune i ima vremena do septembra da je ponovno podigne.

Izvori:

<http://www.anticorruption-croatia.org/home/news-from-croatia/131-new-corruption-charges-against-former-croatian-prime-minister>

<http://www.anticorruption-croatia.org/home/news-from-croatia/192-sixth-indictment-issued-against-former-prime-minister-ivo-sanader>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/sixth-corruption-charge-hits-croatian-ex-pm-sanader>

<http://www.balkaneu.com/indictment-issued-croatian-power-company-hep-ceo/>

<https://reportingproject.net/occrp/index.php/ccwatch/cc-watch-briefs/1309-new-corruption-charges-against-former-croatian-pm>

<http://www.novolist.hr/Vijesti/Crna-kronika/Mravka-terete-za-prodaju-jeftine-struje-TLM-u-i-mostarskom-Aluminiju>

<http://www.nacional.hr/clanak/123455/pet-daimlerovih-afera>

<http://www.novolist.hr/Vijesti/Crna-kronika/Mravak-ce-na-optuzenicku-klupu-zbog-jos-650-milijuna-kuna-stete-HEP-u?articlesrclink=related>

Hrvatska: INA - MOL afera

Datum incidenta: Optužnica protiv bivšeg premijera Sanadera je podignuta u novembru 2011. godine, a suđenje je zaključeno u novembru 2012. godine. Zsolt Hernádi je optužen marta 2014. godine i čeka suđenje.

Uključena lica: Ivo Sanader, bivši premijer Hrvatske

Zsolt Hernádi, predsjednik i izvršni direktor MOL d.o.o. mađarske kompanije za naftu i gas (MOL Plc).

Sažetak: Bivši premijer Ivo Sanader je optužen za uzimanje 10 milijuna eura mita od mađarske naftne kompanije MOL, kako bi dao MOL-u dominantnu poziciju u hrvatskoj naftnoj kompaniji INA. Sanaderu je suđeno i osuđen je na 7 godina zatvora u INA - MOL aferi. Osim toga, sud mu je naredio da plati novčanu kaznu od 5 milijuna eura. U oktobru 2013. godine hrvatska policija je raspisala međunarodnu potjernicu za Zsoltom Hernádiem po optužbi za podmićivanje Sanadera.

Trenutni status: Ivo Sanader je osuđen na tri i pol godine zatvora u posebnom slučaju povezanom sa Hypo AlpeaAdria bankom i sedam godina u slučaju MOL-INA. Njemu je također naloženo da plati novčanu kaznu od 5 milijuna eura u novembru 2012. U martu 2014. godine

Zsolt Hernádi je optužen da je podmitio Ivu Sanadera da da ININA upravljačka prava MOL-u. Hernadi poriče bilo kakve prijestupe.

Zakon o privatizaciji INA-e je odobren 2002. godine, omogućavajući mađarskoj naftnoj kompaniji MOL da kupi 25% plus jednu dionicu u novembru 2003. godine za 505 mil USD (516 miliona eura), nakon što je MOL pobijedio na dugom aukcionom postupku.

U 2008. godini, MOL je kupio dodatnih 22,15 posto dionica INA-e, čime se povećava njegovo vlasništvo na 47,16 posto i smanjuje udjel vlade na 44.84 posto. MOL je stekao operativnu kontrolu nad INA-om.

Nakon ovih događaja, Hrvatski sabor je formirao posebnu parlamentarnu komisiju da istraži privatizaciju, tvrdeći da je postojao nedostatak transparentnosti u procesu. U decembru 2010. godine, MOL je povećao svoj ukupni udio na 47,26 posto. 15. marta 2011. godine Hrvatska agencija za nadzor finansijskih usluga (HANFA) je obustavila promet dionicama INA-e i podnijela izvještaj Državnom odvjetništvu, tvrdeći da je bilo nepravilnosti u razmjeni.

Sljedeći mjesec, USKOK (Ured za suzbijanje korupcije i organizovanog kriminala) je optužio bivšeg hrvatskog premijera Ivu Sanadera za uzimanje 10 milijuna eura mita od predsjedavajućeg mađarske naftne kompanije MOL, Zsolta Hernádija, u cilju davanja MOL-u dominantne pozicije u hrvatskoj naftnoj kompaniji INA. Zagrebački županijski sud je osudio Ivu Sanadera na tri i pol godine zatvora u posebnom slučaju Hypo Alpe Adria banke i sedam godina u slučaju MOL-INA. Njemu je također naloženo da plati novčanu kaznu od 5 milijuna eura. Sanader je odbacio sve optužbe u ovom slučaju kada ga je ispitivao USKOK. Njegov tim odbrane tvrdi da je slučaj pokrenut na osnovu izjave od strane vlasnika petrohemijske kompanije Dioki, Roberta Ježića, koji je optužujući Sanadera, pokušao da sebi osigura bolji položaj u postupcima koji su bili u toku protiv njega. Polovina od 10 miliona eura, navodno je plaćena preko Ježićevih kompanija u Švicarskoj.

Bivši zamjenik premijera Damir Polančec je također bio osumnjičen u slučaju, ali USKOK je odustao od njegovog procesuiranje jer nije pronašao nikakve dokaze o Polančecovom pomaganju Sanaderu u zloupotrebi službenog položaja.

U oktobru 2013. godine hrvatska policija je izdala nalog za hapšenje Hernadija, a 31. marta 2014. godine ga USKOK tereti da je podmitio bivšeg premijera Ivu Sanadera da da ININA upravljačka prava MOL-u. Ukoliko Županijski sud u Zagrebu potvrdi USKOK-ovu optužnicu, Hernadiju će biti suđeno u odsustvu. U međuvremenu, MOL je najavio mogućnost prodaje svojih 49,1 posto dionica INA-e.

Izvori:

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/slucaj-inamol-10-godina-od-strateskog-partnerstva-do-medjunarodnog-spora/704076.aspx>

<http://www.anticorruption-croatia.org/home/news-from-croatia/116-second-indictment-issued-against-croatian-former-prime-minister-ivo-sanader-over-ina-mol-scandal>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/sentence-to-sanader-on-20th-november>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-jails-sanader-for-10-years-over-graft>

<http://www.balkaninsight.com/en/article/croatia-to-file-arrest-warrant-for-hungarian-oil-chief>

<http://www.politics.hu/20140402/croatian-anti-corruption-office-indicts-mol-chairman/>

<http://budapestbeacon.com/economics/mol-sell-49-1-interest-ina/>

[http://www.bbj.hu/business/mol-ceo-zsolt-Hernádi-indicted-in-croatia-\[updated\]_77848](http://www.bbj.hu/business/mol-ceo-zsolt-Hernádi-indicted-in-croatia-[updated]_77848)

[1] Ova brojka uključuje i Moldaviju. Aneks 19, str.12.

[2] Energetska zajednica treba usvojiti zakon o javnim nabavkama i operacionalizirati njegove odredbe o državnoj pomoći

[3] Za potrebe ovog rada, regija jugoistočne Europe uključuje Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Kosovo, Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju. Prema UN-u, Kosovo je "pod privremenom administrativnom misijom Ujedinjenih naroda na Kosovu (UNMIK) osnovano u skladu sa Rezolucijom Vijeća sigurnosti 1244" i u ovom radu se naziva "Kosovo". Prema UN-u, službeni naziv Makedonije je "bivša jugoslavenska Republika Makedonija" i u ovom radu se naziva "Makedonija". Bosna i Hercegovina se također naziva "Bosna" ili "BiH".

[4] Ova brojka uključuje i Moldaviju. Aneks 19, str.12.

[5] Možda iznenađujuće, ekonomije lignita su sve gore i gore (npr. Za Šoštanj 6 u Sloveniji se predviđa da će izgubiti 50 miliona eura godišnje, tako da čak i sa novčane strane nije to atraktivan čak ako se primjene visoki standardi.

[6] U studiji Europske banke za obnovu i razvoj iznosi se da "rente prirodnih resursa smanjuju šanse da zemlja postane više demokratska". Izvještaj o tranziciji 2013: Zaglavljani u tranziciji? EBRD, str.28.

[7] Lawrence Norman, "EU govori Bugarskoj da se zaustavi rad na projektu Gazpromovog Južnog toka", Wall Street Journal 3. juni 2014.“

[8] Postrojenje Krško, nalazi se u Sloveniji, planirano zatvaranje je 2023. godine, ali za koje se može tražiti kontroverzno produženje rada.

[9] "Pravednije, čistije, sigurnije: Ka više održivom i ljudski fokusiranom razvoju energije u jugoistočnoj Evropi", Mreža za promjene Jugoistočne Evrope, august 2011.

[10] "Strategija proširenja i glavni izazovi 2013.-2014.", Europska komisija COM (2013) 700, 16. oktobar 2013., str.4. Kao članica EU, Hrvatska je pod pretpostavkom da ima funkcionalnu tržišnu ekonomiju, kao i Island i Turska među zemljama kandidatima.

[11] "Strategija proširenja", str.6.

[12] "Strategija proširenja," str.7.

- [13] Raffi Gregorian, govor na Krugu 99, Sarajevo, 19. oktobar 2008.; dostupno na ohr.int. Gregorian tvrdi " da političke stranke izvlače bogatstvo iz ekonomije na dva glavna načina ... stavljajući svoje poslušnike u upravljačke i upravne odborima javnih preduzeća [i] održavajući kontrolu nad građevinskim zemljištem i poljoprivrednim zemljištem."
- [14] Alan Riley, "Postavljanje energetskeg poticaja: Jačanje EU integracija u jugoistočnoj Evropi", CEPS sažetak politika broj 296., 8. juli 2013., str.4.
- [15] Jesper Johnson i Deborah Hardoon, "Zašto, kada i kako koristiti globalni barometar korupcije, Chr. Michaelsen Institut U4 podnesak, juli 2012.
- [16] Transparency International, Globalni barometar korupcije 2013. Svi buduće reference se odnose na "ispitanike" u ovom istraživanju i istu "korumpiran ili izuzetno korumpirane" kategoriju.
- [17] Transparency International, Percepcija indeksa korupcije 2013. Rangiranje je od 177 ispitanih zemalja, sa 1. kao najboljim položajem; buduće reference na "stručnjake" su na ovaj rangiranje.
- [18] Transparency International, Pregled.
- [19] "Strategija proširenja", str.35-36.
- [20] EK, Kosovo* Izvještaj o napretku 2013., str.12.
- [21] EK, Bivša jugoslavenska Republika Makedonija 2013. Izvještaj o napretku, str.11.
- [22] EK Crna Gora Izvještaj o napretku 2013.; str.9.
- [23] EK, Albanija Izvještaj o napretku 2013.;, str.30.
- [24] Benet Koleka, "Albanija licitira 13 blokova za istraživanje nafte", Reuters, 6. maj 2014.
- [25] Nicholas Watson, "Albanija otkazuje mutnu prodaju Albpetrola" *Financial Times* Beyondbrics blog, 13. februar 2013.; EC, Albanija 2013. Izvještaj o napretku.
- [26] EK, Albanija Izvještaj o napretku2013.; str.15. Češka Republika je navodno razmišljala o blokiranju kandidature Albanije za članstvo u EU; "Prag spreman za blokiranje Albanije u EU usklađivanju zbog ČEZ spora", Prague Post 9. juni 2014.
- [27] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., str.28.
- [28] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., p.29ff.
- [29] EK, Bosna Izvještaj o napretku 2013.;, str.45.
- [30] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., pp.98-101.
- [31] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., p.37ff.

- [32] Andrew MacDowall, "Hrvatska nafta i plin: Jadranska promjena situacije?" *Financial Times* Beyondbrics blog, 5. maj 2014.
- [33] Daniel M. Kammen et al, "Održive energetske opcije za Kosovo: Analiza dostupnosti resursa i troškova,". Berkeley Univerzitet u Kaliforniji, radni dokument, 20. maj 2012, str.19.
- [34] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., str.43.
- [35] Tehnički i ne-tehnički gubici kombinirani. EK, Kosovo* 2013. Izvještaj o napretku, str.41.
- [36] Svjetska banka Analiza okoliša, Kosovo, 2010., Tabela 2.5. Eksplozija na Kosovu; Četiri radnika poginula, povrijeđeno još više 6. juna 2014 godine.
- [37] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., pp.49-53.
- [38] Ovo predstavlja iznos duga preuzetog od strane države, nakon stečaja postrojenja; 2013. EK, Crna Gora Izvještaj o napretku 2013.
- [39] Sekretarijat energetske zajednice, Godišnji izvještaj o implementaciji 2013., str.119; EK, Srbija Izvještaj o napretku 2013.; str.31.
- [40] Kara Novaco Brockmeyer, zvaničnik Komisije za vrijednosnice SAD-a, citirana u članku Jonathana Stempela, "Deutsche Telekom u nagodbi za 95 miliona \$ mita", Reuters, 29. decembar 2011.
- [41] "Općinski sud Budimpešti odbio zahtjev Ureda hrvatskog državnog tužioca za izručenje predsjednika i direktora MOL Grupe", MOL objava za štampu, 7. oktobar 2013.
- [42] Daniel Kaufmann i Pedro C. Vicente, "Pravna korupcija" radni dokument Svjetske banke, oktobar 2005., str.2.
- [43] Vidi Dale F. Gray, Reforma energetskeg sektora u ekonomijama u tranziciji: Izabrano iskustvo i lekcije, Svjetska banka diskusijski rad broj 296 1995.), str.1-4.
- [44] Naše je mišljenje da postoji nekoliko slabosti u direktnim stranim ulaganjima, ali ono služi kao jedan od pokazatelja ekonomske snage u regiji.
- [45] Nekoliko primjera ove vrste ponašanja može se vidjeti u dva istražna projekta koje je proveo Projekta za izvještavanje o organiziranom kriminalu i korupciji (OCCRP). Pogledajte Saska Cvetkovska i Pavla Holcova, "Stanodavac špijun", 8. maj 2014 (o Makedoniji) i serije "Prva banka - Prva porodica" (o Crnoj Gori), oba na reportingproject.net.
- [46] Komitet eksperata za evaluaciju borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL) Vijeća Evrope je istakao da "većina ciljeva akcionog plana" usvojena u oktobru 2011. "još uvijek nije u potpunosti adresirana, jer potrebne izmjene za ispravku važnih nedostataka

... nisu još usvojene ", dok je drugi ključni zakon odbijen. "Javna izjava pod Korakom 3 MONEYVAL-ovih procedura za jačanje usklađenosti u odnosu na Bosnu i Hercegovinu", 1. juni 2014. godine.

[47] Međunarodna krizna grupa, "Bosna i Hercegovina: Šta Republika Srpska želi?" 6. oktobra 2011., str.9.

[48] Ovo su Privremene administrativne misije UN-a na Kosovu (UNMIK), UN Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i EU Misija vladavine zakona EULEX. Bosna i Hercegovina također je imala međunarodne tužioce i sudije koji su radili u okviru njenih državnih sudova od 2005. do 2012.

[49] Reporteri bez granica, Indeks slobode štampe u svijetu 2014. (rangiranje svjetskih država, sa 1 kao najbolji); Freedom House, "Sloboda medija 2014." (broj od 100, nizak rezultat ukazuju na slobodnu štampu).

[50] OSCE predstavnik o slobodi medija, "Redovni izvještaj Stalnom vijeću", 28. novembar 2013 pp.7-8.

[51] "Kriminalni napadi se koriste da se utišaju novinari u Hrvatskoj, kaže predstavnik za slobodu medija OSCE-a," OSCE saopštenje za javnost, 8. April 2014.

[52] EK, Kosovo* Izvještaj o napretku 2013.; str.15. Freedom House nije ocijenio Kosovo.

[53] OSCE predstavnik za slobodu medija, "Redovni izvještaj Stalnom vijeću", 28. novembar 2013., str.16-17.

[54] "OSCE predstavnik je duboko zabrinut zbog policijskog zastrašivanja novinara na demonstracijama u Skopju," OSCE saopštenje za javnost, 21. maj 2014.

[55] EK, Crna Gora Izvještaj o napretku 2013.; str.42.

[56] OSCE predstavnik za slobodu medija, "Redovni izvještaj Stalnom vijeću", 28. novembar 2013 str.18.

[57] "Vladina online cenzura u Srbiji je zabrinjavajući trend, kaže predstavnik za slobodu medija OSCE-a," OSCE saopštenje za javnost, 27. maj 2014.; vidi također Milica Popović, "Srbija: Da li sloboda štampe ugrožena?" London School of Economics blog (blogs.lse.ac.uk) 2. juni 2014.

[58] EK, Srbija 2013. Izvještaj o napretku, str.44.

[59] "Balkan: Više napora potrebno za okončanje zlostavljanja", objava za javnost, Human Rights Watch, 21. januar 2014.

[60] Marija Ristić, "Srpski ombudsmen izložen napadima nakon kritiziranja vlade", Balkan Insight, 2. juni 2014;

[61] Vidjeti "Srbija i Kosovo: Put do normalizacije", Međunarodna krizna grupa, 19. februar 2013, str. 23.

[62] "Elektrodistributeri Srbije i Kosova* potpisali prvi sporazum kojim uređuju svoje bilateralne odnose", 12. februar 2014.; energetski community.org.

[63] Notre Dame globalni adaptacijski indeks, koji mjeri osjetljivost i spremnost, stavlja Albaniju na 62. mjesto, BiH na 64., Hrvatsku na 36., Makedoniju na 50., a Srbiju na 74. (Kosovo nije ocijenjeno odvojeno).